

دستورالعمل

دانشگاه قم

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی معیارهای فقهی یائسگی زنان فاقد رحم با تکیه بر عده طلاق

استاد راهنما:

دکتر حمیده عبداللهی

نگارنده:

مریم دارابی

تابستان ۹۸/

تاریخ: ۲۹ شهریور ۹۸
شماره: ۲۲۶۲۱، ۹۸

« صورت جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد » پیوست
با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)

جلسه دفاعیه پایان نامه کارشناسی ارشد (تاپوسته) خانم مریم دارابی
رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی به شماره دانشجویی ۹۵۱۴۰۶۲۰۵ دوره روزانه
تحت عنوان بررسی معیارهای فقهی یائسگی زنان فاقد رحم با تکیه بر عده طلاق
با حضور هیأت داوران در محل دانشگاه قم در تاریخ ۱۳۹۸/۰۶/۲۷ تشکیل گردید. در این جلسه، پایان نامه با موفقیت مورد
دفاع قرار گرفت ✓ قرار نگرفت و نامبرده نمره با عدد ۱۹ با حروف
با درجه عالی ✓ خیلی خوب خوب متوسط مردود دریافت نمود.

نام و نام خانوادگی	سخت	مرتبه علمی	امضاء
حمیده عبداللهی علی بیگ	استاد راهنما	استاد یار	
عبدالله امیدی فرد	استاد ناظر	دانشیار	
علیرضا ابراهیمی	نماینده تحصیلات تکمیلی و ناظر شکلی	استاد یار	

مدیر خدمات آموزشی

نام و امضاء

معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشکده

نام و امضاء

نشانی:

قم، جاده قدیم اصفهان،

دانشگاه قم

کد پستی ۳۷۱۶۱۴۶۶۱۱

تلفن ۳۲۸۵۲۳۱۱

دورنویس

معاونت آموزش ۳۲۸۵۵۶۸۲

معاونت اداری ۳۲۸۵۵۶۸۶

معاونت دانشجویی ۳۲۸۵۵۶۸۸

محل: ۲۴ آیین نامه کارشناسی ارشد سال ۱۳۹۲، نمره پایان نامه در سطحین کل محاسبه می‌شود و از میانگین آن به صورت کلی به این نمره نهایی می‌رسد.
* مردود (کمتر از ۱۲)
* متوسط (۱۲ - ۱۵.۹۹)
* خوب (۱۶ - ۱۷.۹۹)
* خیلی خوب (۱۸ - ۱۹.۹۹)
* عالی (۲۰ - ۲۰)

مدیریت تحصیلات تکمیلی
«عهد نامه اصالت پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد»

اینجناب خانم مریم دارابی دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد (ناپوسته) به شماره دانشجویی ۹۵۱۴۰۶۲۰۰۵ در رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی که در تاریخ ۱۳۹۸/۰۶/۲۷ از پایان نامه خود تحت عنوان بررسی معیارهای فقهی پالسی زنان فاقد رحم با تکیه بر عده طلاق کسب نمره ۱۰۰ با درجه تمیز دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

(۱) این پایان نامه/رساله حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجناب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوط ذکر و درج کرده ام.

(۲) این پایان نامه/رساله قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

(۳) چنانچه بعد از فراغت تحصیل قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه/رساله داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

(۴) چنانچه در هر مقطعی زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیریم و دانشگاه قم مجاز است با اینجناب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

مریم دارابی
تاریخ و امضاء
۶۸۶۰۲۷

گواهی امضاء
صحت امضای دانشجو مورد ناپید میباشد.
تمایز تحصیلات تکمیلی و ناظر شکلی
علیرضا ابوالحسنی
تاریخ و امضاء

تقدیم به

محضر قدسی قطب عالم امکان، سرچشمه جاری فیض الهی، حضرت مهدی عجل الله تعالی

فرجه الشریف

تشر و قدردانی

خدای مهربان را شاکرم که به من توفیق داد که در جوار کریمه اهل بیت (س) و با استعانت از ائمه اطهار علیه السلام و توجهات حضرت ولی عصر (عج) این پژوهش را به پایان برسانم.

سپاس و قدردانی ویژه دارم از استاد گرامی سرکار خانم دکتر عبداللهی که بارانمایی‌های ارزنده و راهگشای خود مرا در ارائه این پژوهش یاری نمودند.

هم‌چنین از پدر و مادر مهربانم سپاسگزارم که با صبوری دلسوزانه خود در تمام مراحل زندگی همراهم بودند و با تکیه بر آنها توانستم در مسیر کسب علم و دانش گام بردارم.

چکیده

با پیشرفت علم و تغییر و تحول در حوزه‌های مختلف مسائل علمی و دینی وزندگی افراد، در حوزه مسائل فقهی نیز مواردی پیش‌آمده است که جزء مسائل مستحدثه به شمار می‌آید که نیازمند بیان حکم جدیدی پیرامون آنهاست. از جمله این مسائل می‌توان به عده زنان فاقد رحم اشاره کرد که احکام جدیدی را می‌طلبد. از جمله مسائل مستحدثه، احکام مربوط به زنان فاقد رحم وعده آنهاست. در این نوشتار سعی شده به این پرسش پاسخ داده شود که آیا برزنان فاقد رحم عده واجب است یا خیر و در صورتی که عده بر آنها واجب باشد، آیا حکم عده آنها مانند سایر زنانی است که به دلایل مختلف خون نمی‌بینند؟ در بررسی‌های به‌عمل‌آمده در فقه در مورد زنان فاقد رحم مشخص شد که معیار فقهای متقدم برای وجوب یا عدم وجوب عده در زنان فاقد رحم، یکی از دو معیار همسان یا همسال بودن است. به این معنا که اگر همسان بودن ملاک باشد یعنی، زنان فاقد رحم را مانند کسانی بدانیم که خون حیض نمی‌بینند، در این صورت عده‌ای بر عهده آنها نیست؛ اما اگر معیار همسال بودن باشد یعنی، آنان را همسال کسانی بدانیم که خون حیض نمی‌بینند، در این صورت باید عده نگه‌دارند؛ اما فقهای متأخر قائل به وجوب عده برای کسانی هستند که در اصطلاح در سن «من حیض» هستند و در واقع معیار همسال بودن را برای وجوب یا عدم وجوب عده ملاک قرار داده‌اند. همچنین اکثریت فقها با استناد به آیه ۴ سوره طلاق عده را برزنان یائسه واجب نمی‌دانند؛ اما در مقابل، نظر سید مرتضی و ابن زهره قرار دارد که همانند فقهای اهل تسنن عده را برزنان یائسه واجب می‌دانند. روش این تحقیق تحلیلی توصیفی است و ابزار گردآوری اطلاعات نیز کتب و مقالات فقهی و نرم‌افزارهای علوم اسلامی بوده است.

واژگان کلیدی: حیض، یائسگی، عده، زنان فاقد رحم

۱	مقدمه
۳	۱- بیان مسئله
۴	۲- سؤالات تحقیق
۴	سؤال اصلی
۴	سؤالات فرعی
۴	۳- فرضیات تحقیق
۴	۴- اهداف تحقیق
۵	۵- پیشینه تحقیق
۵	۶- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

فصل اول مفاهیم و اصطلاحات

۵	۱-۱- تعریف طلاق در لغت و اصطلاح
۵	۱-۲- تعریف عده در لغت و اصطلاح
۶	۱-۳- تعریف حیض در لغت و اصطلاح
۶	۱-۴- تعریف یائسه در لغت و اصطلاح
۷	۱-۵- مفهوم قرء

فصل دوم بررسی فقهی طلاق و عده آن

۸	۲-۱- ارتباط زنان فاقد رحم با هریک از انواع طلاق از نظر حکم شرعی
۸	۱-۱-۲ طلاق حرام
۱۰	۲-۱-۲ طلاق مکروه
۱۱	۳-۱-۲ طلاق واجب
۱۲	۴-۱-۲ طلاق مستحب
۱۳	۲-۲- ارتباط زنان فاقد رحم با هریک از انواع طلاق از نظر کیفیت وقوع
۱۳	۱-۲-۲ طلاق بدعی

- ۲-۲-۲ طلاق سنی بالمعنی الاعم ۱۳
- ۳-۲ اقسام طلاق سنی بالمعنی الاعم ۱۴
- ۲-۳-۱ طلاق بائن ۱۴
- ۲-۳-۲ طلاق رجعی ۱۶
- ۲-۳-۳ طلاق عدی ۱۷
- ۴-۲ طلاق سنی بالمعنی الاخص ۱۷
- ۵-۲ اقسام عده ۱۸
- ۲-۵-۱ عده طلاق ۱۸
- ۲-۵-۱-۳-۱ حداقل مدت عده ۲۰
- ۲-۵-۱-۴ زنان ذات الشهور ۲۰
- ۲-۵-۱-۴-۱ عده زنان مسترابه ۲۱
- ۲-۶ عده طلاق در نکاح موقت ۲۲
- ۲-۶-۲ عده زنان باردار در نکاح موقت ۲۳
- ۲-۷ عده زوجه غائب مفقودالانث ۲۳
- ۲-۸ عده وفات ۲۳
- ۹-۲ زنان فاقد عده ۲۴
- ۲-۹-۱ زنان غیرمدخوله ۲۵
- ۲-۹-۲ زنان صغیره ۲۵
- ۲-۹-۳ زنان یائسه ۲۶
- ۲-۱۰ احکام و شرایط متفرقه پیرامون عده ۲۹
- ۲-۱۰-۱ طولانی‌ترین عده ۲۹
- ۲-۱۱ احکام عده ۳۰
- ۲-۱۱-۱ حکم ازدواج در زمان عده ۳۰
- ۲-۱۲ عدم خروج زوجه از منزل زوج در زمان عده ۳۱
- ۲-۱۳ پرداخت نفقه توسط زوج در زمان عده ۳۲

۳۳	۱۴-۲ حکم حداد در زمان عده وفات
	فصل سوم عده زنان فاقد رحم و مستندات آن
۳۴	۳-۱ فلسفه طلاق
۳۴	۳-۲ آیات پیرامون عده
۳۵	۳-۲-۱ آیه وجوب عده طلاق
۳۶	۳-۲-۲ آیه وجوب عده وفات
۳۷	۳-۲-۳ آیه عدم وجوب عده زنان غیر مدخوله
۳۷	۳-۲-۴ آیه عده زنان مدخوله
۴۱	۳-۲-۵ آیه عده زنان یائسه و صغیره و زنان مأیوس از حیض و زنان فاقد رحم
۴۶	۳-۳ بررسی عده زنان فاقد رحم در روایات
۴۶	۳-۳-۱ روایات عام پیرامون وجوب عده بر همه زنان
۴۸	۳-۳-۲ روایات خاص پیرامون عده
۴۸	۳-۳-۲-۱ ملاک همانندی در عدم وجوب عده طلاق بر زنان فاقد رحم
۵۱	۳-۳-۲-۲ ملاک همانندی در وجوب عده طلاق بر زنان فاقد رحم
۵۳	۳-۳-۲-۳ روایت دال بر وجوب عده به علت امکان حمل
۵۴	۳-۳-۲-۴ روایات دال بر وجوب عده در صورت عدم امکان حمل
۵۴	۳-۳-۲-۵ روایت دال بر عدم وجوب عده در صورت عدم امکان حمل
۵۵	۳-۴ ملاک و معیار عده از دیدگاه فقهای متقدم
۵۵	۳-۴-۱ همسان بودن ملاک عده
۶۴	۳-۴-۲ همسال بودن ملاک عده
۶۸	۳-۵ اقوال فقهای قائل به وجوب عده
۷۱	۳-۶ نظر فقهای معاصر در رابطه با معیار عده زنان فاقد رحم
۷۳	۳-۷ فلسفه عده
۷۴	۳-۷-۱ جلوگیری از اختلاط نسب
۷۶	۳-۷-۲ فراهم ساختن فرصت برای بازگشت به زندگی مشترک

۷۸ ۳-۷-۳ جلوگیری از تضییع حقوق زن و شوهر
۷۸ ۳-۷-۴ رشد و تربیت برای زن و مرد
۷۹ ۳-۷-۵ حفظ آبرو و پیشگیری از تهمت‌ها
۷۹ ۳-۷-۶ اظهار تأسف و اندوه از جدایی
۸۰ ۳-۷-۷ تبعیدی بودن عده
۸۲ نتیجه‌گیری
۸۴ فهرست منابع

مقدمه

احکام فقهی مبتنی بر مصالح ملزومه و مفاسد محرمه‌ای است که مورد توجه قانون‌گذار قرار گرفته است. این احکام برخی مختص به زنان است و برخی مختص مردان و در پاره‌ای از احکام نیز مشترک‌اند مانند روزه، نماز، حج و زکات و... از طرفی فلسفه و دلیل حلیت و حرمت برخی از افعال به‌صراحت در لسان شرع بازگو شده و برخی نیز مسکوت مانده‌اند. یکی از راه‌های حصول علم به احکام اجتهاد است و مجتهد تلاش دارد حکم شرعی را از منابع فقهی استخراج نماید. باین‌وجود، در بررسی برخی از مصادیق نو پیدای عصر حاضر و لزوم تقریر و تأیید شارع مقدس، مجتهد ناچار است در مواجهه با مستحدثات، حکم شرعی موضوع را بازگو و پیرو آن، قانون‌گذار هم قوانین آن را بیان و ابلاغ نماید. از جمله این موضوعات نوپدید، تحول در علم پزشکی و حدوث اموری است که سابقه‌ای در فقه نداشته و مکلف مسلمان را در مواجهه با آن دچار تحیر و سرگردانی می‌کند، اینجاست که مجتهد بر اساس مبانی فقهی و مصادیق سنتی عصر ظهور و تقابل آن با نیازها و مشکلات صنعتی عصر حاضر باید بکوشد تا مشکل مکلف مسلمان را مرتفع نماید اما در این کوشش و تلاش گاهی نظرات معارض و متضاد هم ظهور می‌کنند که عده زنان بدون رحم نیز از این جمله است. زنانی که در اثر جراحی رحمشان از بدن خارج شده و بر اثر آن عادت ماهیانه چنین زنانی نیز قطع می‌گردد که موضوعی نو پیدا و بحث‌انگیز در فقه مدنی به شمار می‌آید. عادت ماهیانه زنان، یعنی اینکه هر زنی که به سن بلوغ برسد و حیض ببیند بنا بر خصوصیت فیزیولوژیکی خود غالباً هر ۲۶ تا ۲۸ روز، عادت ماهیانه او یعنی دفع خون (قاعدگی) از مجاری مقاربتی او صورت بگیرد که ممکن است از سه تا ده روز نیز به طول انجامد و در این دوره تخمک زن آزاد شده و در محیط رحم قرار می‌گیرد و در زمان ورود اسپرم مرد در اثر مقاربت با زن، نطفه تشکیل می‌گردد و دوران بارداری آغاز می‌شود. در زمان حمل تا زایمان معمولاً عادت ماهیانه قطع می‌گردد و در نتیجه زنانی که به‌طور مستمر عادت ماهیانه می‌بینند پس از انجام آزمایشی ساده یقین حاصل می‌کنند که حامله شده‌اند، این یقین در گذشته معمولاً پس از سپری شدن زمان سه عادت ماهیانه و عدم دیدن حیض حاصل می‌شد. بنابراین ندیدن عادت ماهیانه در زنان مدخوله که همسانشان قاعده می‌شوند، مهم‌ترین نشانه حاملگی بود. در واقع عده نگه‌داشتن زنان مطلقه در گذشته مهم‌ترین شیوه اطمینان از حمل و یا عدم حمل در رحم بوده است که معمولاً با سه تربص این امر ثابت می‌شد. با بررسی‌ای که در اقوال فقها و آیات و روایات صورت پذیرفته حصول

علم به حمل یا عدم حمل در زنان مدخوله ی غیر صغیره ی غیر یائسه مهم ترین فلسفه عده نگه داشتن ذکر شده است، چنانچه در سخنان آنان می بینیم که سه دسته از زنان مانند کودکان و زنان یائسه و زنان غیرمدخوله از حکم عده نگه داشتن مستثنا گردیده اند. با این مقدمه حکم زنانی که فاقد رحم بوده و عدم حمل آنان نیز ثابت شده، آیا بازهم ضرورتی در عده نگه داشتن آنها وجود دارد یا نه؟

۱- بیان مسئله

احکام و دستورات اسلامی همواره مبتنی بر مصالح عمومی بشر بوده و دستورات فقهی به دو گروه عبادات و معاملات تقسیم می‌شوند. در تکالیف عبادی شرط صحت عمل، داشتن قصد قربت است و غالباً لزومی در بیان فلسفه حکم نیست، مانند نماز، روزه، حج و زکات؛ اما در معاملات و احکام مترتب بر آن، نوعاً فلسفه احکام ذکر شده و قصد قربت در آن شرط نیست؛ مانند لزوم برگرداندن امانت به صاحبش، شرط لزوم در عقد بیع و امثالهم؛ اما در بررسی برخی از مصادیق نو پیدای عصر حاضر و لزوم تقریر و تأیید شارع مقدس، مجتهد ناچار است در مواجهه با مستحذات، حکم شرعی موضوع را بازگو و پیرو آن، قانون‌گذار هم قوانین آن را بیان و ابلاغ نماید. در عصر جدید به علت بیماری یا به دلایلی غیر از بیماری زنان اقدام به اخراج رحم می‌کنند و این موضوع جزء مسائل مستحذته و مبتلابه جامعه است. در این تحقیق بر آن شدیم به این پرسش پاسخ دهیم که آیا زنان فاقد رحم باینکه در سن حیض هستند جزء زنان یائسه محسوب می‌شوند؟ یعنی ملاک در یائسگی این زنان فقدان رحم است؟ یا ندیدن خون حیض است؟ و آیا بر چنین زنانی نگه‌داشتن عده واجب است یا خیر؟ به‌طور کلی بانوان در طول عمر خود سه دوره را تجربه می‌کنند؛ دوره قبل از بلوغ، بلوغ تا یائسگی و پس از یائسگی. بلوغ از نظر فقهی زمانی است که انسان مکلف به انجام واجبات و ترک محرمات می‌شود؛ که در دختران دارای نشانه‌هایی همچون رسیدن به سن نه سال قمری است؛ و یائسگی مطابق تعریف فقها عبارت است از کسی که خون حیض آن قطع شده باشد. یکی از مسائل مهم در این سه دوره، دیدن یا ندیدن خون حیض است که به‌طور معمول زنان سالم، فاصله بین بعد از بلوغ تا یائسگی را خون می‌بینند؛ و قبل از بلوغ و بعد از یائسگی اگر خونی مشاهده شود به آن حیض اطلاق نمی‌گردد.

از جمله احکام بانوان، نگه‌داشتن عده بعد از طلاق است. عده در اصطلاح فقهی به معنای مدت زمانی است که زن برای ازدواج مجدد باید صبر کند و برای نگه‌داری عده دلایلی همچون عدم اختلاط نسل، احترام به ازدواج پیشین، تعبد و... ذکر شده است.

در هر صورت برخی از بانوان ممکن است به دلیل بیماری مجبور به خروج رحم شوند یا حتی به دلایلی غیر از بیماری در اقدامی خودخواسته این عمل را انجام دهند.

۲- سوالات تحقیق

با توجه به مطالبی که بیان شد؛ تصمیم گرفتیم در این پایان‌نامه به پرسش‌های زیر پاسخ

دهیم:

سؤال اصلی

۱- معیار فقهی یائسگی و به تبع آن، حکم عده طلاق در مورد زنان فاقد رحم چیست؟

سوالات فرعی

۱- از نظر فقهی حکم عده زنی که فاقد رحم است با زنی که دارای رحم است ولی به دلایل

مختلف خون نمی‌بیند (ذات الشهور) چه تفاوتی دارد؟

۲- از نظر فقهی اگر درائتای عده طلاق، زن با اختیار مبادرت به خروج رحم کند و یا به دلایلی

مجبور به این کار شود، وظیفه‌ی او چیست؟

۳- فرضیات تحقیق

۱- معیار یائسگی در زنان فاقد رحم همسان یا همسال بودن است.

۲- حکم عده زنان فاقد رحم با زنان ذات الشهور تفاوتی ندارد و باید سه ماه عده نگه‌دارند.

۳- نگه‌داشتن عده طلاق بر زنان فاقد رحم و زنانی که به دلایل مختلف خون حیض نمی‌بینند ولی

در سن حیض هستند واجب است.

۴- اهداف تحقیق

موضوع زنان فاقد رحم جزء مسائلی است که امروزه با پیشرفت علم پزشکی و شیوع بیماری‌های

مختلف بیشتر از زمان گذشته به چشم می‌خورد و جزء نیازهای جامعه به شمار می‌آید. هدف از انجام

دادن این تحقیق پاسخ دادن به این سؤال است که آیا بر زنان فاقد رحم نگه‌داشتن عده واجب است یا

خیر؟

۵- پیشینه تحقیق

کتاب مستقل فقهی و حقوقی در موضوع عده طلاق زنان فاقد رحم تألیف نشده است و فقط در کتاب «کلمات سدیدة فی مسائل جدیدة تألیف محمد مؤمن قمی» چند صفحه به این موضوع اختصاص داده شده است.

علاوه بر این دو مقاله در این زمینه تألیف شده است از جمله مقاله بررسی حکم عده زنان فاقد رحم تألیف محمد مؤمن قمی در مجله فقه اهل‌البیت و مقاله انواع عده و وضعیت زنان فاقد رحم تألیف سید علی علوی قزوینی در فصلنامه فقه اهل‌البیت.

هر موضوع نوظهوری لازم است جوانب مختلف آن با مراجعه به آیات و روایات و همچنین بهره‌گیری از نظرات فقها در همه دوران مورد بررسی قرار گیرد. در مورد زنان فاقد رحم نیز چنین ضرورتی ایجاب می‌کند که به این موضوع پرداخته شود، هرچند به طور مختصر در مقالات مذکور و کتاب مورد نظر تا حدی به آن پرداخته شده اما تا کنون تحقیق جامعی صورت نگرفته است.

۶- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

از آنجایی که علم پزشکی در دوره کنونی این امکان را برای زنان به وجود آورده است که اقدام به خارج کردن رحم کنند. زنان فاقد رحم مسائل متعددی برایشان به وجود می‌آید از جمله نگره داشتن عده طلاق که ضرورت ایجاب می‌کند که به این پرسش پاسخ داده شود و عدم پژوهش در این زمینه سردرگمی مکلفان را به همراه خواهد داشت.

فصل اول:

مفاهیم و اصطلاحات

۱-۱- تعریف طلاق در لغت و اصطلاح

لغت نویسان بر این نکته تأکید کرده‌اند که طلاق از ریشه «طلق» گرفته شده و «طلق» به معنای خالی شدن و رها شدن است. طلاق در لغت به معنای آزاد ساختن از قیدوبند است.^۱ طلاق در اصطلاح به معنای زائل کردن قید ازدواج با الفاظ مخصوصی است.^۲ طلاق عبارت است از ازاله نمودن و از بین بردن قید نکاح به واسطه صیغه طلاق بدون آن که عوضی در مقابلش ملاحظه شود.^۳

مرحوم علامه طباطبایی نیز در این باره بر این باور است که اصل در معنای طلاق، آزاد شدن از قیدوبند است. ولی به عنوان استعاره در رها کردن زن از قید ازدواج استعمال شده است.^۴

۱-۲- تعریف عده در لغت و اصطلاح

کلمه عده به کسر عین و فتح دال مشدد، اسم مصدر «اعتداد» و از ریشه «عدد» گرفته شده است که جمع آن عِدَد است.^۵ واژه عده در لغت به معنای گروه و شمار کردن آمده است مانند: «وَأَخْصَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا» (جن ۲۸).

عده در اصطلاح فقهی عبارت است از: «مقدار زمانی که زن پس از انحلال نکاح به جهت مرگ شوهر یا به لحاظ اطمینان از پاک بودن رحم از حمل یا به جهت تعبد شرعی با فرض یقین به برائت رحم از حمل و یا به دلیل حفظ نسل و جلوگیری از اختلاط نسب، باید صبر کرده و از ازدواج مجدد خودداری نماید.»^۶ شهید ثانی عده را این گونه می‌نویسد: «العدد جمع عده و هی مدة تریص فیها المرأة لتعرف براءة رحمها من الحمل، أو تعبدا»^۷ (عده از دیدگاه شرعی مدت زمانی است که در آن زن

^۱ خلیل بن احمد، فراهیدی، کتاب العین، (مصحح: مهدی مخزومی، ابراهیم سامرائی)، چاپ دوم (قم-ایران، نشر هجرت، ۱۴۱۰ ه.ق)، ج ۵، ص ۱۰۱.

^۲ محمدحسن، نجفی، صاحب جواهر، جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام، چاپ هفتم، (بیروت - لبنان، دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۴ ه.ق)، ج ۳۲، ص ۲.

^۳ زین‌الدین بن علی، عاملی، شهید ثانی، الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة، چاپ اول، (قم-ایران، کتابفروشی داوری، ۱۴۱۰ ه.ق)، ج ۶، ص ۱۱.

^۴ سید محمدحسین، طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، چاپ دوم، (بیروت-لبنان، مؤسسة الأعلمی للمطبوعات، ۱۳۹۰ ه.ق)، ج ۲، ص ۲۳۰.

^۵ احمد بن محمد مقرئ، فیومی، المصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر للرافعی، چاپ اول، (قم - ایران منشورات دار الرضی)، ج ۲، ص ۳۹۶.

^۶ یوسف بن احمد بن ابراهیم، بحرانی، آل عصفور، الحدائق الناضرة فی أحكام العترة الطاهرة، چاپ اول، (قم - ایران، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۰۵ ه.ق)، ج ۲۵، ص ۳۹۱.

^۷ زین‌الدین بن علی، عاملی، شهید ثانی، الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة، ج ۶، ص ۵۷.

باید به جهت اطمینان از پاک بودن رحم یا به جهت تعبد شرعی صبر کرده و از ازدواج خودداری نماید.)

همچنین عده به معنای جماعت و گروه نیز آمده است. «رایتُ عِدَّةِ رِجَالٍ وَ عِدَّةِ نِسَاءٍ» یا «عندی عده کتب»^۱

۳-۱- تعریف حیض در لغت و اصطلاح

حیض در لغت به معنای سیلان و جاری شدن آمده است.^۲

حیض در اصطلاح فقها به خونی که پس از بلوغ به صورت عادت ماهیانه، در ایامی خاص از رحم زن بیرون می‌آید؛ تعریف می‌شود.^۳

کلمه (محيض) مانند کلمه (حيض) مصدر (حاضت المرأة- تحيض) است و معنایش جریان خونی است که صفات مخصوصی دارد و زنان حائض آن صفات را می‌شناسند.^۴

۴-۱- تعریف یائسه در لغت و اصطلاح

کلمه یائسه در متون عربی به کار نرفته است بلکه آنچه بیشتر به کار رفته واژه‌های یأس، یأست، تیأس هست. یأس مصدر یئس، ییأس از باب تعب و به معنای ناامید شدن (ضد رجاء) و یا قطع امید و آرزو از چیزی شمرده شده است.^۵

در اصطلاح فقه به زنی یائسه گفته می‌شود که به سنی رسیده باشد که در آن سن خون حیضش به طور طبیعی قطع شده باشد و دیگر امیدی به حیض شدن نداشته باشد و اغلب زنان نیز در چنین سنی دیگر خون حیض نمی‌بینند.^۱

^۱ محمدحسن، نجفی، جواهرالکلام فی شرح شرایع الاسلام، ج ۳۲، ص ۲۱۱.

^۲ ابو جیب، سعدی، القاموس الفقهي لغة واصطلاحا، چاپ دوم، (دمشق-سوریه، دارالفکر، ۱۴۰۸ ه ق)، ص ۱۰۷.

^۳ محمدحسن، نجفی، جواهرالکلام فی شرح شرایع الاسلام، ج ۳، ص ۱۳۵.

^۴ سید محمدحسین، طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۱۱.

^۵ ابوالفضل، جمال‌الدین، محمد بن مکرم، ابن منظور، لسان العرب، چاپ سوم، (بیروت-لبنان، دار الفکر للطباعة و النشر و التوزیع - دار صادر،

۱۴۱۴ ه ق) ج ۶، ص ۲۵۹.